

ЧОРНИЙ ДЕНИС МИХАЙЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури,
заступник начальника відділу нагляду за додержанням законів
органами фіскальної служби прокуратури Одеської області*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ

Після прийняття КПК України істотно актуалізувалося питання про те, яку процесуальну функцію виконує прокурор у кримінальному провадженні – нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування чи процесуального керівництва досудовим розслідуванням. На жаль, подальші зміни до Закону України «Про прокуратуру» та Конституції України не сприяли зменшенню гостроти наукової дискусії у цьому питанні. З приводу правової природи процесуального керівництва в літературі висловлювалися різні, інколи навіть діаметрально протилежні точки зору – від повного заперечення процесуального керівництва в зв'язку з його суперечністю змісту нагляду і аж до поглинення нагляду процесуальним керівництвом як таким, що є значно ширшим за свою сутність.

Істотний внесок у розробку означеної проблеми здійснив М.В. Руденко. Вчений зазначає: «Колишній епізодичний, вибірковий прокурорський нагляд перетворюється на безперервне процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Тепер прокурор не тільки наглядає за законністю, а й організовує процес досудового розслідування, а у подальшому – підтримує державне обвинувачення в суді, за необхідності бере участь на стадіях перегляду судових рішень» [1, с. 161]. Виділяючи процесуальне керівництво як самостійну (додаткову) функцію прокурора у кримінальному провадженні, М.Руденко та В.Півненко наголошують, що таке керівництво, на відміну від прокурорського нагляду, здійснюється виключно стосовно владних суб'єктів (дізнавач, слідчий), які безпосередньо розслідують кримінальне правопорушення, і спрямоване лише на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення [2].

Відповідні ідеї щодо здійснення прокурором процесуального керівництва як допоміжної, але самостійної відносно нагляду функції прокуратури, висловлено й В.М. Юрчишиним [3].

Натомість О.М. Толочко та М.В. Черноусько є прихильниками протилежного підходу, що не передбачає виділення процесуального керівництва окремою функцією прокуратури. Перший із них обстоює ідею, згідно з якою положення щодо процесуального керівництва досудовим розслідуванням не вказує на якусь нову функцію прокуратури, а дає узагальнену назву процесуальній формі реалізації конституційної функції нагляду за додержанням законів органами, які проводять

дізнання та досудове слідство [4]. Своєю чергою, М.В. Чорноусько робить висновок про самодостатність процесуального керівництва в межах прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове слідство, і відсутність передумов для позиціонування його як окремої функції прокуратури [5].

Іманентною ознакою процесуального керівництва як форми реалізації однієї із функцій прокуратури є обов'язковість її виконання протягом всього процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень від його початку до закінчення. Так, незважаючи на те, що участь прокурора в суді є обов'язковою (ч. 3 ст. 36 КПК України), прокурор може відмовитися від підтримання державного обвинувачення, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується (ст. 340 КПК України).

На противагу зазначеному, відмовитися від здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням прокурор не вправі, за винятком існування певних особистих обставин – заінтересованість в результатах кримінального провадження в зв'язку з чим він зобов'язаний заявити самовідвід на підставі ч. 1 ст. 80 КПК України чи неможливість виконання прокурором обов'язків за станом здоров'я відповідно до ч. 3 ст. 37 КПК України, що обумовлює необхідність його заміни на іншого процесуального керівника.

Істотною особливістю процесуального керівництва досудовим розслідуванням як форми прокурорського нагляду є його безперервність. Однією із ключових законодавчих гарантій вказаного положення є закріплення в ч. 2 ст. 37 КПК України принципу незмінності прокурора, згідно з яким прокурор здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення. Заміна прокурора (групи прокурорів) у конкретному кримінальному провадженні можлива лише у виключних випадках і потребує прийняття керівником відповідного органу прокуратури окремого процесуального рішення у формі постанови. Натомість призначення на посаду керівника окружної прокуратури іншої особи, ніж та, що визначила прокурора (групу прокурорів) у конкретному кримінальному провадженні, не позбавляє такого керівника можливості за наявності передбачених законом підстав замінити процесуального керівника.

Безперервність процесуального керівництва також полягає в тому, що прокурор вправі в будь-який час і за власною ініціативою використовувати надані йому повноваження. На противагу цьому керівники органу прокуратури та прокурори вищого рівня здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування в конкретно визначених КПК України випадках, тобто не постійно, а епізодично.

Одним із аспектів, що вирізняє процесуальне керівництво як форму прокурорського нагляду є мета, на досягнення якої спрямована така діяльність. Так, метою прокурорського нагляду є забезпечення законності під час досудового розслідування, виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК України. Своєю чергою, під метою процесуального керівництва слід розуміти забезпечення ефективності

досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення, тобто його швидке, повне та неупереджене розслідування. Задля досягнення означеної мети процесуальним керівникам надано широкий спектр повноважень на стадії досудового розслідування, що мають владно-розпорядчий характер.

Особливістю процесуального керівництва досудовим розслідуванням як форми прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування є можливість його колегіального здійснення на противагу завжди особистому (персоналізованому) прокурорському нагляду. Згідно з положеннями ч. 1 ст. 37 КПК України у разі необхідності керівник органу прокуратури може визначити групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів. Звернемо увагу на те, що в Законі не передбачено повноваження старшого групи прокурорів, однак на підзаконному рівні закріплено, що у разі здійснення повноважень у складі групи прокурорів перед вчиненням процесуальних дій та прийняттям процесуальних рішень процесуальний керівник узгоджує їх зі старшим прокурором групи, рішення якого є остаточним [6].

Таким чином, процесуальне керівництво не слід розглядати окремою чи додатковою функцією прокуратури, а лише як форму (метод або спосіб) здійснення прокурорського нагляду. В той час як прокурорський нагляд здійснюється на загальному рівні, тобто щодо додержання законів у діяльності усіх органів досудового розслідування, процесуальне керівництво реалізується в межах конкретного кримінального провадження. Специфіка процесуального керівництва обумовлена ще й тим, що воно здійснюється виключно конкретно визначеним у порядку статті 37 КПК України прокурором (групою прокурорів).

Список використаної літератури:

1. Руденко М.В. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова функція прокуратури України: поняття, зміст і структура. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 160-168.
2. Руденко М.В., Півненко В.П. Про сутність прокурорського процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 277-283.
3. Юрчишин В.М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці: монографія. Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2013. 308 с.
4. Толочко О.М. Правова природа процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 60-64.
5. Чорноусько М.В. Правова природа прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 71. С. 461-474.
6. Порядок організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні: затверджено наказом Генеральної про-

Ключові слова: прокурор, прокурорський нагляд, процесуальне керівництво, повноваження, досудове розслідування.

Ключевые слова: прокурор, прокурорский надзор, процессуальное руководство, полномочия, досудебное расследование.

Key words: prosecutor, prosecutorial supervision, procedural guidance, powers, pre-trial investigation.

РЕЗЦОВА НАТАЛІЯ СЕРГІЙВНА

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ України,
викладач кафедри кримінального процесу*

АКТУАЛЬНІСТЬ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Інститут присяжних – це форма здійснення народовладдя. Це означає, що народ має право брати участь в державному управлінні, у тому числі чинити правосуддя, що апіорі означає існування механізму взаємодії судової влади і суспільства через інститут суду присяжних.

У вітчизняному доктринальному просторі це питання аналізується вірзних наукових роботах. Проте, цей правовий інститут малодосліджений, внаслідок чого виникає безліч проблемних питань і суперечок з приводу його теоретичних положень і практики застосування серед учених і працівників судових, правоохоронних органів і адвокатури. Крім того, законодавчо закріплена форма функціонування суду присяжних, на наш погляд, не виконує поставлених завдань здійснення правосуддя, якого чекає суспільство.

Так, згідно ст. 1 Конституції «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1]. Пріоритетним принципом правової держави є твердження і забезпечення прав і свобод людини. В зв'язку з цим діяльність правових інститутів по забезпеченню можливості кожного громадянина брати безпосередню участь в державному управлінні є актуальним питанням. Суд присяжних – це один з інститутів судової системи і усієї системи органів державної влади, що утілює принцип безпосередньої участі народу в здійсненні правосуддя.

Зв'язок прав людини і суду присяжних відбиває переваги судочинства в такій формі в порівнянні з традиційним порядком ведення кримінального провадження, а також відбиває гуманістичний і правозахисний характер цієї форми судочинства.

Також можна стверджувати, що і у звичайної людини є право судити, на що, зокрема, вказують положення статті 5 ч. 1 Конституції України відповідно до якої «єдиним джерелом влади в Україні є народ», отже і судової теж. Незважаючи на те, що про це прямо не вказано у даній статті: «Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної